

З досвіду колег

Світлана Молчанова,
завідувачка науково-методичного відділу
наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Роль бібліотеки в національно-патріотичному вихованні молоді

(за результатами опитування в науковій бібліотеці
Хмельницького національного університету)

***Анотація.** У статті досліджено роль наукової бібліотеки ХНУ в національно-патріотичному вихованні молоді, відображеної у результатах опитування студентів університету. З'ясовано фактори, які впливають на формування та розвиток патріотичної свідомості здобувачів освіти. Підкреслено вплив читання як важливого елемента формування патріотичних почуттів та зазначено необхідність суттєвого коригування форм соціокультурної роботи з молоддю, спрямованої на підтримку патріотичного виховання через читання.*

***Ключові слова:** національно-патріотичне виховання, бібліотека, дослідження, читання, соціокультурні заходи, ресурси і послуги.*

Причин, що змушують бібліотеки акцентувати особливу увагу на національно-патріотичному вихованні, чимало. Та головною з них, звичайно, є російська воєнна агресія проти України. Власне ця причина стала складовою рушійного механізму, що спонукав приділити більше уваги формуванню національно-патріотичної свідомості молоді, без чого неможливо зберегти державу і націю, яка прагне функціонувати

на засадах гуманізму, соціальної справедливості та свободи. У цьому контексті роль читання важко переоцінити, адже воно не лише дає необхідний обсяг знань, умінь та навичок, але й сприяє формуванню патріотичного світогляду.

У березні – квітні 2024 року в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету (далі бібліотека) було проведено опитування «Роль читання у формуванні патріотичного світогляду студентів». В опитуванні взяло участь 177 респондентів – здобувачів вищої освіти Хмельницького національного університету 1-5 курсів. Основним дослідницьким документом був бланк анкети, який містив 15 питань із запропонованими варіантами відповідей. Анкетування проводилося за допомогою як онлайн-опитування (через сайт бібліотеки), так і оффлайн-опитування під час відвідування студентами книгозбірні. Отримані результати будуть використані при подальшому формуванні книжкового фонду книгозбірні та розробці програми, спрямованої на підтримку патріотичного виховання через читання.

Мета дослідження – визначити та проаналізувати вплив читання на формування патріотичних цінностей та світогляду студентської молоді; з'ясувати, які саме книги і літературні твори сприяють розвитку патріотичних настроїв; як часто студенти звертаються до такої літератури та які фактори впливають на вибір книг з патріотичною тематикою, а також розробити рекомендації для залучення до читання більшої кількості студентів.

Об'єкт дослідження – формування патріотичних цінностей у студентів під час навчання в університеті.

Предмет дослідження – вплив читання на формування патріотичного світогляду у студентів, зокрема, як різні літературні твори, жанри, автори та тематика читання сприяють розвитку патріотичних цінностей та поглядів здобувачів вищої освіти.

У першому питанні анкети фахівці бібліотеки поцікавилися думкою студентів, що означає, на їхню думку, патріотичний світогляд та отримали такі відповіді: 74,58 % вважають, що патріотичний світогляд – це внутрішнє переконання щодо важливості для людини своєї країни, прагнення служити її інтересам, бажання жити там, де народився; 14,1% вважають таке поняття інструментом для маніпуляції; 7,9% респондентів було важко відповісти на питання (Рис. 1).

Рис.1

Друге питання стосувалося впливу читання на розвиток патріотичного світогляду. Більшість респондентів (93,7%) заявили про певний або значущий вплив читання на їхню патріотичну позицію; 1,7 % студентів не вважають, що читання має будь-який вплив на патріотичний світогляд (Рис.2).

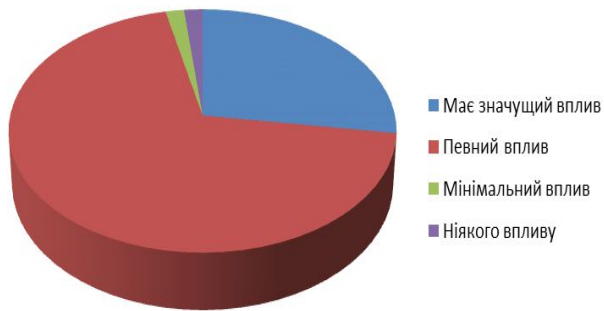

Рис.2

Відомо, що на громадянську свідомість людей значною мірою впливають засоби масової інформації. Завдяки швидкому розвитку телекомунікаційних та інформаційних технологій можна бачити в реальному часі різні події, які відбуваються у будь-якому куточку світу. Інтернет-засоби відіграють важливу роль у житті молоді, зокрема, майже 54 % здобувачів вищої освіти з метою отримання необхідної інформації надають перевагу відео; друковані та електронні видання обирають 45,1 % респондентів. При цьому варто зазначити, що вміння студентів критично аналізувати повідомлення засобів масової інформації, узагальнювати та робити висновки, розуміти важливість правил відбору інформації є важливими для формування об'єктивного світогляду, захисту від маніпуляцій і фейкових новин, а також для прийняття обґрунтованих рішень у повсякденному житті.

Серед основних джерел, які використовують студенти для поглиблення своєї обізнаності з історичних питань, – інтернет-ресурси, блоги та підкасти. Натомість художню, наукову та науково-популярну літературу обирають близько 37 %.

Почуття патріотизму не народжується разом із людиною та не з'являється саме по собі — його потрібно виховувати. Воно формується, насамперед, завдяки знанням про свій рідний край, його історичне минуле, культурне надбання. Людина, яка

любить свій рідний край, завжди прагне дізнатися про нього якомога більше. Тож п'яте питання анкети стосувалося історії Хмельниччини, а саме її літературного надбання. На питання «Чи цікавитеся ви історією Хмельниччини?» 62,1 % респондентів відповіли, що тільки тоді, коли випадково бачать подібну інформацію в інтернеті; прагнуть якомога більше дізнатися про рідний край з різних джерел - 28,2 %; не цікавляться взагалі історією Хмельниччини -7,3 % студентів (Рис.5). Загалом молодь найбільше ознайомлена з творчістю таких подільських авторів, як В. Олійник, В. Міхалевський, М. Цимбалюк, В. Горбатюк, Л. Підгірна, М. Дем'янюк, М. Федунець, О. Саліпа, Л. Сердунич.

Рис.5

Щодо літературних жанрів, які обирає молодь, перевагу отримали детективний (53,6 %), науково-фантастичний (45,7 %) та пригодницький (42,3%) жанри, проте студенти також цікавляться історичною літературою (36,1 %) та літературою з психології (33,3 %) (Рис.6).

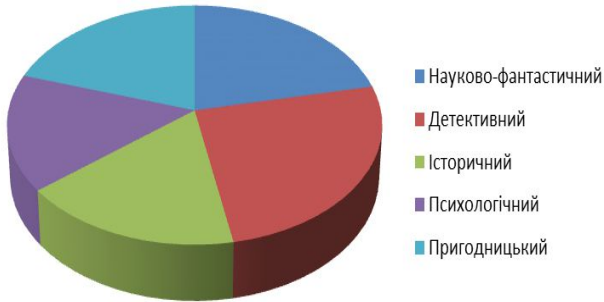

Рис. 6

На восьме питання анкети «Що найбільше вплинуло на формування ваших патріотичних почуттів?» думки респондентів розділилися таким чином: патріотичні відео (особливо про Майдан та збройну російську агресію в Україні) вплинули на 35,6 %; прочитана книга – на 23,1 %; соціокультурні заходи в бібліотеці – на 11,9 % респондентів (Рис.7). Серед соціокультурних заходів – зустрічі з письменниками, творчі вечори, авторські презентації тощо.

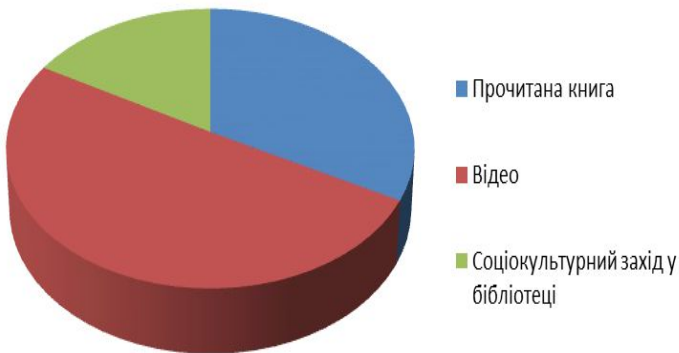

Рис.7

Щодо книг, які викликали патріотичні почуття, студенти називають твори М. Дочинця «Вічник»; Т. Горіхи Зерня «Доця»; В. Шабловського «Кулемети й вишні. Історія про добрих людей з Волині»; «Україна. Шлях до серця Європи»; Т. Шевченка «Кобзар»; В. Стефаніка «Камінний хрест»; М. Хвильового «Я романтика»; П. Куліша «Чорна рада»; І. Котляревського «Енеїда», О. Довженка «Україна в огні»; С. Жадана «Інтернат»; І. Багряного «Тигролови», В. Залужного «Воєнний стан», У. Скицької «Ми з України», а також твори В. Симоненка, В. Стуса, Л. Костенко та багатьох інших. Друзям респонденти радять прочитати такі книги, як «Бот» Макса Кідрука; «Будинок на аптекарській» Ольги Саліпи; «Із крові і попелу» Дженніфер Арментраут, «Спитайте Мієчку» Євгенія Кузнецова та ін.

Фахівці бібліотеки також поцікавилися, якою мовою, крім української, читають здобувачі освіти та отримали такі результати: 40,1 % читають англійською; 10,7 % - російською; 6,7 % - польською; 2,2 % - італійською та німецькою; 0,6 % - португальською, корейською та білоруською мовами; виключно українською читають 25,9 % респондентів (Рис.8).

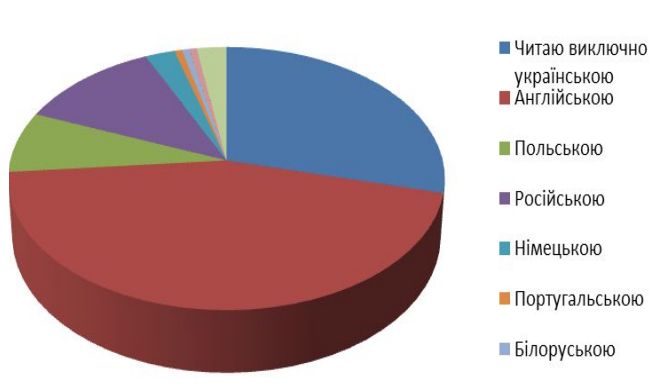

Рис.8

Блок питань (11 – 14) стосувався бібліотечного фонду та послуг книгозбірні. Зокрема, у відповідях на питання «Якої літератури, на вашу думку, недостатньо у бібліотеці?» 44 % респондентів вказали на те, що хотіли б більше бачити у фонді бібліотеки художніх творів сучасної зарубіжної та української літератури; 19,2 % - наукової; 17,5 % - науково-популярної літератури; 10,2 % студентів не вистачає навчальних посібників (Рис.9).

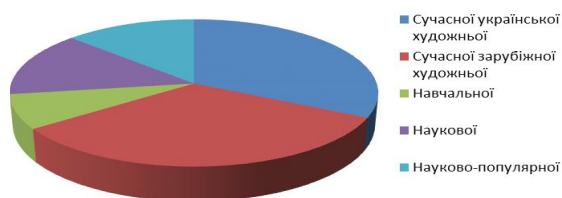

Рис. 9

Щодо засобів отримання інформації про книжкові новинки бібліотеки здобувачі освіти надали перевагу сайтам університету і бібліотеки - 56,5 %; особистому інформуванню – 42 %; соціальній мережі «Фейсбук» – 26 %; соціокультурним заходам – 15,8 %; тематичним інтерактивним виставкам з доповненою реальністю – 13,5 % (Рис.10).

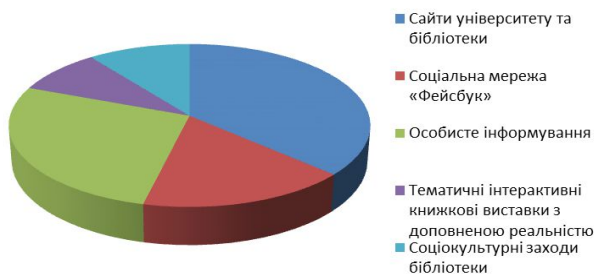

Рис. 10

Загалом здобувачі вищої освіти вважають, що наукова бібліотека достатньо інформує про свої ресурси та послуги – 79,9 %. Постійно потребують допомоги бібліотечного фахівця під час пошуку необхідної літератури 24 % респондентів (переважно першокурсники); потребують лише іноді – 55,3 %; зовсім не потребують допомоги бібліотекаря – 19,2 % студентів.

Отже, результати опитування здобувачів вищої освіти Хмельницького національного університету показали, що читання відіграє важливу роль у розвитку патріотичного світогляду студентів. Про це зауважила переважна більшість респондентів. Отже, молодь усвідомлює значення того обсягу знань і цінностей, який вони можуть одержувати через читання.

Інтернет-ресурси, блоги та підкасти є основними джерелами для поглиблення обізнаності студентів з історичних питань. Це говорить про те, що студенти більше орієнтовані на сучасні, доступні та інтерактивні форми отримання інформації, такі як інтернет-ресурси та медіа, ніж на традиційні джерела, як-от наукові та навчальні матеріали.

Більшість студентів мають випадковий інтерес до історії свого регіону, значна частина свідомо шукає інформацію, але є й невелика частина студентів, які не цікавляться цією темою взагалі.

Студенти, які в якості основного джерела інформації обрали книги, надають перевагу різноманітним жанрам, зокрема детективним, науково-фантастичним та пригодницьким. Історична література та література з психології також мають попит серед здобувачів вищої освіти.

Найбільше вплинули на розвиток патріотичного світогляду студентів патріотичні відеоматеріали, хоча книги і соціокультурні заходи в бібліотеці теж відіграють важливу роль. Серед книг, які респонденти рекомендують прочитати своїм друзям, як сучасні, так і класичні літературні художні твори українських та зарубіжних авторів.

Більшість студентів мають навички читання іноземними мовами, зокрема англійською, яка є найпопулярнішою серед них. Частина респондентів також читає іншими іноземними мовами, зокрема, російською, польською, італійською, німецькою, португальською, корейською та білоруською. При цьому більше чверті студентів читають виключно українською мовою.

Студенти переважно відчують потребу у художніх творах сучасної літератури – як зарубіжної, так і української. Також є значний попит на наукову, науково-популярну літературу та навчальні посібники.

Найбільш популярним у здобувачів освіти є отримання інформації про книжкові новинки через онлайн-ресурси університету та бібліотеки. Соціальні мережі, зокрема «Фейсбук», соціокультурні заходи та інтерактивні виставки з доповненою реальністю теж відіграють важливу роль у поширенні інформації про нові надходження до бібліотеки. Значний відсоток молоді має бажання отримувати особисте інформування (через електронну пошту, вайбер тощо) про нові книжкові надходження.

Майже 80% студентів періодично звертаються за допомогою до бібліотекарів, причому чверть з них потребують постійної підтримки, що характерно для першокурсників. Водночас п'ята частина студентів є достатньо самостійними у пошуку необхідної літератури.

Такі результати опитування говорять про необхідність суттєвого коригування форм соціокультурної роботи з молоддю, а також розробки програми, спрямованої на підтримку патріотичного виховання через читання. Зокрема, серед рекомендацій можна виділити наступні:

- ◆ розширення репертуару заходів краєзнавчої тематики з метою кращої обізнаності студентів з історією свого краю та підвищення інтересу до його культурного надбання; проведення літературних вечорів та зустрічей з

подільськими письменниками, істориками, культурними діячами, відомими особистостями регіону;

◆ участь в інтерактивних заходах, конкурсах та творчих турнірах (всеукраїнських, міських, університетських), що проводяться для підвищення культурної обізнаності, розвитку творчих здібностей, стимулювання читання та інтелектуальної активності студентів;

◆ надання публічної підтримки активних учасників читацького та літературного руху серед студентів (через сайти бібліотеки та університету, соціальні мережі, на заходах);

◆ розвиток діяльності бібліотеки зі створення мультимедійних продуктів (аудіо- та відеоматеріали – інтерв'ю з ветеранами, документальні фільми, аудіопрезентації книг тощо);

◆ продовження популяризації української різножанрової літератури патріотичної тематики (художня проза, поезія, біографії видатних діячів, історичні та документальні твори тощо) на різноманітних заходах, які проводяться у бібліотеці;

◆ активна співпраця з органами студентського самоврядування, підтримка молодіжних ініціатив (заохочення молоді до створення власних проєктів, блогів, подкастів, виставок творчих робіт, пов'язаних із патріотичною тематикою);

◆ проведення регулярного моніторингу та оновлення книжкового фонду; поповнення фонду книгозбірні різножанровою сучасною літературою (детективи, наукова фантастика, пригодницька та історична література, психологія). Особливу увагу приділити виданням, що відображають сучасні події в країні та сприяють формуванню патріотичного світогляду;

◆ посилення рекламної діяльності, використання інтерактивної реклами як альтернативної форми діалогу з

користувачами, що викличе підсвідому допитливість молоді до новинок літератури патріотичного спрямування, анонсів бібліотечних заходів тощо, а не нав'язування чого-небудь;

◆ розширення співробітництва із відділом навчально-виховної роботи, факультетами, кафедрами, органами студентського самоврядування, громадськими організаціями міста та області з метою популяризації літератури патріотичного спрямування та формування у молоді стійкої громадянської позиції.

Отже, роль читання у формуванні патріотичного світогляду важко переоцінити. Через читання людина глибше відчуває свою національну ідентичність, гордість за свою країну та свій народ. Тому важливо підтримувати розвиток читання як важливого елемента патріотичного виховання, що сприятиме зростанню свідомого та патріотично налаштованого суспільства.